

УДК 346.2
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2025.8>

В. Ю. Цьомра

orcid.org/0000-0003-2331-9084

*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ: РОЛЬ ЗАСНОВНИКІВ ТА ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ

Постановка проблеми. Формування правосуб'єктності юридичної особи сьогодні є однією із фундаментальних питань сучасної правової науки, оскільки це визначає здатність організації бути учасником правовідносин і нести права та виконувати обов'язки. Реалії сьогодення, зокрема процеси глобалізації та цифровізації економіки питання створення юридичних осіб набуває нових аспектів, що вимагає наукового осмислення та вдосконалення нормативно-правової бази.

Оскільки саме засновники (учасники) ініціюють процес створення організації, визначають її мету, структуру та напрямки діяльності, їхня роль є важливою у формуванні правосуб'єктності юридичної особи. В свою чергу, факт державної реєстрації юридичної особи забезпечує правову легітимність новоствореної організації та забезпечує захист прав та інтересів третіх осіб.

Крім того, тема має вирішальне значення, оскільки українське законодавство повинно відповідати міжнародним стандартам, особливо щодо процесу європейської інтеграції. Запровадження ефективних систем державної реєстрації та контролю за діяльністю юридичних осіб є важливим кроком до прозорості та стабільності правового середовища.

Таким чином, дослідження щодо формування правосуб'єктності юридичної особи, ролі учасників і державної реєстрації має теоретичне та практичне значення. Його мета полягає в тому, щоб покращити правове регулювання та гарантувати ефективне функціонування суб'єктів господарювання в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблематики юридичних осіб, як суб'єктів права, та їхньої правосуб'єктності набуває особливої актуальності останніми роками. Багато вітчизняних вчених починають на теоретичному рівні досліджувати важливі та проблемні моменти утворення та реєстрації юридичних осіб та формування їхньої правосуб'єктності. Так, Желінський В.М. детально досліджує особливості інституту державної реєстрації та діяльності окремих його суб'єктів. Артикуленко О. комплексно досліджує питання проблем правосуб'єктності юридичної особи. Деякі інші

українські вчені (Давиденко О.В., Гобечія І.Т., Романів Х.Б. та інші) досліджують галузеві особливості інституту правосуб'єктності юридичної особи у сфері конституційного, господарського та цивільного права та ін.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу місця та ролі засновників юридичної особи у процесі формування її правосуб'єктності, а також вивчення взаємодії між засновниками юридичної особи та державними органами протягом усього процесу її створення, зокрема щодо того, як реєстраційні процедури впливають на правосуб'єктність.

Методологію дослідження становлять: теоретичні методи (аналіз наукової літератури, зокрема вивчення праць вітчизняних та зарубіжних учених з питань правосуб'єктності юридичних осіб, їх участі в правовідносинах та ролі державної реєстрації), нормативно-правовий аналіз (аналіз законодавства, що регулює процес створення юридичних осіб, їх реєстрацію та набуття правосуб'єктності, а також інтерпретацію правових норм), формально-логічний метод (побудову логічних конструкцій та виявлення логічних зв'язків, в тому числі визначення причинно-наслідкових зв'язків), узагальнення результатів (інтеграція отриманих даних з різних методів для формування цілісного бачення проблеми), метод критичного аналізу та інші.

Виклад основного матеріалу. Правосуб'єктність визначає правове положення учасників правовідносин. Фактично, правосуб'єктність визначає, куди рухається будь-яка «юридична матерія», оскільки це спосіб, за допомогою якого суб'єкт права взаємодіє з змінною реальністю. Як явище, правосуб'єктність є доволі динамічним. Інститут «правосуб'єктності юридичної особи» сьогодні міцно закріпився у загальнотеоретичній та галузевих правових категоріях, хоча українське законодавство практично не оперує цим поняттям, хоча її зміст визначається саме нормами об'єктивного права [1, с. 240]. Окрім того, на законодавчому рівні не міститься навіть єдиного визначення поняття «правосуб'єктність», що створює різноманіття думок та поглядів науковців у цій сфері.

Закріплена законодавством здатність конкретного суб'єкта мати юридичні права та

обов'язки, здійснювати їх самостійно або через своїх представників або органи, а також нести відповідальність за такі дії, розуміється як правосуб'єктність юридичної особи. Таким чином, правосуб'єктність проявляється передусім у тривалих зв'язках із державою, а також з іншими особами. На нашу думку, таке визначення є найбільш вдалим. Однак ми повинні розуміти правосуб'єктність як внутрішній зміст суб'єкта права, а не просто «здатність» чи «можливість».

Закон визнає правосуб'єктність юридичних осіб, якщо вони відповідають певним вимогам. Правосуб'єктність юридичної особи пов'язана з її статусом як суб'єкта права. Це є юридичною властивістю, яку держава визнає за певним суб'єктом відповідно до певних характеристик. Таким чином, першим кроком для юридичних осіб є реєстрація та подальша легалізація. Правосуб'єктність особи конкретизується через її правоздатність, дієздатність і деліктоздатність.

Держава визнає юридичну особу правосуб'єктною з моменту її державної реєстрації. Тобто саме з моменту державної реєстрації юридична особа постає повноцінним учасником правовідносин. До моменту державної реєстрації юридична особа не набуває усіх атрибутів повноцінного суб'єкта права, проте може володіти певними правами та обов'язками. Наприклад, ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає чіткий та вичерпний перелік етапів, здійснення яких є необхідним для утворення та реєстрації повноцінного суб'єкта права – акціонерного товариства. При цьому, державній реєстрації акціонерного товариства передують цілий ряд етапів, серед яких, наприклад, є укладення з Центральним депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування випусків цінних паперів та оплата засновниками повної вартості акцій [2]. Тобто, ще не будучи зареєстрованим, акціонерне товариство повинно укласти договори з третіми особами, а також відкрити банківський рахунок для прийняття коштів від засновників в якості оплати вартості випущених та розміщених акцій.

Роль засновників у процесі формування правосуб'єктності юридичної особи. Засновники (учасники) юридичної особи та факт державної реєстрації є фундаментальними елементами та, відповідно, етапом при формуванні правосуб'єктності юридичної особи, а також визначенні її форми та змісту. Роль учасників (засновників, акціонерів, членів тощо) визначає правосуб'єктність юридичної особи. На процес виникнення юридичної особи як повноцінного суб'єкта права безпосередньо впливають їхні дії та рішення. Нижче наведено основні елементи цієї ролі.

По-перше, засновники безпосередньо ініціюють створення юридичної особи, тобто виявляють своє волевиявлення у відповідній формі

(рішення, протокол тощо), за результатами якого відбувається утворення нового суб'єкта – юридичної особи, визначають її організаційно-правову форму та встановлюють інші атрибути, які дають змогу ідентифікувати конкретно вираженого суб'єкта права.

По-друге, саме засновники розробляють та затверджують установчі документи юридичної особи, які визначають її правовий статус, окреслюють межі та зміст правосуб'єктності, визначають структуру та компетенцію органів управління [3, с. 24].

По-третє, засновники формують майнову базу новостворюваної юридичної особи. На етапі утворення та реєстрації юридичної особи, основу її майнової бази становлять грошові кошти, майно (рухоме чи нерухоме), майнові права чи об'єкти права інтелектуальної власності, які передаються засновниками в якості внесків до статутного капіталу. Статутний капітал відіграє ключову роль у створенні фінансових ресурсів вітчизняних юридичних осіб та є одним із найголовніших джерел їх фінансування [4, с. 317].

По-четверте, засновники беруть безпосередню участь у процесі державної реєстрації новоствореної юридичної особи. Без їхньої участі факт державної реєстрації відбутися не може. Так, п.п. 1 п. 8 ч. 1 ст. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» передбачає, що одним із заявників для вчинення державної реєстрації є засновник, зокрема у разі подання документів для державної реєстрації створення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи [5]. Тобто, засновники беруть безпосередню участь у процесі державної реєстрації юридичної особи шляхом особистого подання документів державному реєстратору або шляхом уповноваження третіх осіб (у формі протоколу чи довіреності).

По-п'яте, визначення обсягу та змісту правосуб'єктності відбувається саме засновниками з врахуванням особливостей законодавства та тих конкретних завдань, для яких створюється юридична особа. Так, засновники визначають організаційно-правову форму юридичної особи (наприклад, благодійна організація чи акціонерне товариство) і додатково за необхідності вид чи тип (наприклад, благодійні організації можуть бути утворені як благодійні фонди, товариства чи установи [6], а акціонерні товариства за типом поділяються на публічні чи приватні [2]). Безпосереднє визначення таких особливостей та деталей має значний вплив на правосуб'єктність юридичної особи, адже визначає конкретні сфери чи напрямки діяльності або певний об'єм прав та обов'язків. Наприклад, неприбутковим організаціям може бути заборонено здійснювати

підприємницьку діяльність або вони можуть бути значно обмежені у таких можливостях. Окрім того, засновники можуть встановлювати додаткові обмеження додаткові обмеження або повноваження для юридичної особи чи її органів управління через установчі документи.

По-шосте, саме засновники можуть прямо та опосередковано впливати на правосуб'єктність заснованої ними юридичної особи вже в процесі її діяльності. Так, засновники вправі приймати ключові рішення, які впливають на діяльність юридичної особи. До таких можемо віднести внесення змін до установчих документів, зміни мети та напрямків діяльності, зміна виконавчого органу, реорганізація чи взагалі ліквідація юридичної особи. Окрім того, засновники здійснюють контроль за діяльністю юридичної особи. Такий контроль може здійснюватися як прямо (шляхом прийняття відповідних рішень про проведення аудитів, перевірок і т.д.) або шляхом утворення контролюючих органів, які б оперативно реагували на відповідні ситуації (наприклад, в процесі здійснення корпоративного управління та контролю останнім часом поширеним є утворення наглядових рад в підприємствах, товариствах чи організаціях).

Для утворення та державної реєстрації новоствореної юридичної особи її засновники повинні вчинити ряд юридично значущих етапів та кроків. При цьому етапи повинні виконуватися послідовно, оскільки непослідовність їх виконання призведе до значних порушень законодавчої процедури, а втрата будь-якого етапу в цьому ланцюжку може повністю розірвати правосуб'єктні зв'язки, що ставить під сумнів саме існування юридичної особи як суб'єкта права. Порушення процедури реєстрації компанії може призвести до її ліквідації в судовому чи позасудовому порядку. Незважаючи на те, що нинішнє законодавство не містить вичерпного списку таких підстав, ми можемо дозволити лише певні приклади, такі як: рішення засновника про заснування юридичної особи в такій організаційно-правовій формі, яку він не мав права засновувати; рішення засновника про заснування не уповноваженими на це особами; або деякі інші. При цьому, для окремих організаційно-правових форм юридичних осіб законодавство може передбачати виключну послідовність етапів, які повинні один за одним бути пройдені для належного утворення та реєстрації юридичної особи (наприклад, ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає такі послідовні етапи для утворення акціонерного товариства, а стаття 6 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» визначає послідовність дій співвласників для реєстрації об'єднання). В той же час, для інших органі-

заційно-правових форм юридичних осіб такого переліку етапів законодавство може не передбачати, тому засновникам слід керуватись аналогією закону.

Значення державної реєстрації про формуванні правосуб'єктності юридичної особи. Після вчинення ряду необхідних дій, засновники повинні звернутись до уповноважених суб'єктів державної реєстрації для проведення відповідних реєстраційних дій. Сам факт державної реєстрації є моментом фактичного визнання правосуб'єктності юридичної особи зі сторони держави. Так, п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» визначає державну реєстрацію юридичних осіб як офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, відокремленого підрозділу юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом [5]. Важливо звернути увагу на той факт, що держава не надає, а лише визнає правосуб'єктність юридичної особи шляхом засвідчення факту у формі державної реєстрації.

Разом з тим, варто звернути увагу на той факт, що існує декілька різних суб'єктів державної реєстрації, які уповноважені здійснювати реєстраційні дії, щодо різних організаційно-правових форм юридичних осіб, зокрема:

– Міністерство юстиції України та/або через утворені ним територіальні органи здійснює реєстрацію громадських формувань (політичні партії, структурні утворення політичних партій, громадські об'єднання, місцеві осередки громадського об'єднання із статусом юридичної особи, професійні спілки, їх об'єднання, організації профспілки, передбачені статутом профспілки та їх об'єднання, творчі спілки, місцеві осередки творчих спілок, постійно діючі третейські суди, організації роботодавців, їх об'єднання), символіки громадських формувань, відомостей про дату початку обліку/дату припинення обліку часток товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю в

обліковій системі часток, що ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів;

– Державна служба України з етнополітики та свободи совісті здійснює державну реєстрацію релігійних центрів, управлінь, монастирів, релігійних братств, місій та духовних навчальних закладів;

– Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації – релігійних громад;

– виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, нотаріуси здійснюють державну реєстрацію всіх інших, організаційно-правових форм юридичних осіб, окрім тих, що зазначені у вище [5].

Процес утворення юридичної особи можна описати як у вузькому, так і у широкому значенні. У вузькому значенні цей процес включає в себе засвідчення факту заснування юридичної особи, тобто її державну реєстрацію: внесення запису до відповідних реєстрів і надання юридичній особі визначальних ознак зі сторони державою. У більш широкому значенні утворення юридичної особи означає кілька етапів, які виконуються, щоб надати особі необхідні права. Наприклад, для фінансових установ необхідно зареєструватися в спеціальному Державному реєстрі фінансових установ, щоб вони могли вести профільну підприємницьку діяльність. Крім того, до моменту отримання необхідної ліцензії, дозвільного документа чи патенту, повний обсяг правосуб'єктності юридичної особи ще не сформований.

Інститут державної реєстрації юридичних осіб має подвійне значення. З одного боку, законодавство України визначає, що юридична особа виникає з моменту державної реєстрації, тобто цей процес носить конститутивний характер. Таким чином, державна реєстрація визначається як юридично необхідний факт для створення юридичної особи. З іншого боку, після завершення процесу державної реєстрації до єдиного державного реєстру вносяться всі необхідні дані про новостворену юридичну особу, а це важливий етап у регулюванні цивільного обігу. Оскільки відомості, які вносяться в державні реєстри, вважаються об'єктивними, достовірними та повними, вони можуть бути використані в спорах з третьою особою, належним чином завершена процедура державної реєстрації забезпечує стійкість правовідносин. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» встановлює презумпцію достовірності інформації, яка міститься в Єдиному державному реєстрі. Наприклад, п. 2 ст. 10 вказаного Закону

передбачає, що третя особа може посылатися на відомості, внесені до Єдиного державного реєстру, як на достовірні у спорі, якщо вони є недостовірними. Таким чином, закон гарантує стійкість суспільних відносин у цій сфері. Як зазначено в пункті 7 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України №8 «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» від 20.05.2013 року, одним із способів впливу держави на формування та розвиток публічно-правових відносин є державна реєстрація [7].

Сам факт державної реєстрації носить фундаментальний характер для процесу формування правосуб'єктності юридичної особи, адже саме після його завершення держава визнає факт існування окремо вираженого суб'єкта права. При цьому важливість інституту державної реєстрації у просі формування правосуб'єктності юридичної особи проявляється в наступних аспектах:

– державна реєстрація безсумнівно забезпечує легітимацію статусу юридичної особи та визнання її правосуб'єктності зі сторони держави. Так, саме після завершення процедури державної реєстрації, держава визнає новостворену юридичну особу як окремого суб'єкта права, який наділений власними ідентифікуючими ознаками, наприклад, ідентифікаційним кодом юридичної особи або власним найменуванням, яке не може бути тотожним найменуванню інших юридичних осіб.

– після державної реєстрації юридична особа набуває правоздатності (здатності мати права та обов'язки) та дієздатності (здатності ці права та обов'язки реалізовувати). Цей факт означає, що лише після проходження всіх необхідних реєстраційних процедур, новостворена юридична особа зможе укласти договори, відкривати банківські рахунки, набувати у власність рухоме чи нерухоме майно, бути позивачем чи відповідачем у суді і т.д.;

– саме після проходження процедури державної реєстрації юридична особа несе відповідальність за свої дії та зобов'язання. В науковій літературі це визначається як деліктоздатність. За загальним правилом відповідальністю юридичної особи закріплюється як її особисте зобов'язання та відокремлюється від відповідальності її засновників. Відповідальність засновників за дії юридичної особи може мати обмежений характер. Звичайно існують певні виключення, які притаманні окремим організаційно-правовим формам юридичних осіб (наприклад, повне чи командитне товариства, приватне підприємство чи товариство з додатковою відповідальністю);

– можливість участі юридичної особи у правовідносинах може бути реалізована лише після державної реєстрації. При цьому юридична особа

може бути учасником господарських, цивільних, трудових чи інших правовідносин;

– включення інформації про юридичну особу до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань забезпечує належний контроль з боку держави та публічність цивільного обороту, зокрема можливість третіх осіб мати доступні дані про потенційних контрагентів чи партнерів;

– реєстрація надає юридичній особі можливість захищати свої права та інтереси в суді, а також захищає юридичну особу від незаконних дій третіх осіб. Наприклад, у разі порушення договірних зобов'язань або інших правових конфліктів, юридична особа може звернутися до суду для відстоювання своїх інтересів. Або якщо треті особи намагаються використовувати назву або торгову марку юридичної особи без її згоди, вона може звернутися до суду чи інших правозахисних органів для захисту своїх прав.

Помилки та/або порушення зі сторони засновників юридичної особи, які впливають на її правосуб'єктність. Враховуючи часті зміни до законодавства, яке регулює питання утворення та реєстрації юридичних осіб, а також наявність великої кількості несистематизованих нормативно-правових актів у цій сфері, допущення помилок зі сторони засновників юридичної особи є частим явищем. При цьому, такі помилки часто мають значний вплив на правосуб'єктність юридичної особи. Помилку в застосуванні норм законодавства у сфері державної реєстрації можна визначити як відхилення від нормативно визначених умов її правомірності та яка має бути усунута законним шляхом [8, с. 580].

Так, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (в редакції від 28.12.2015 року, що носила назву Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців») передбачав, що юридична особа може бути припинена (ліквідована) в судовому порядку, що не пов'язано із банкрутством, у випадку визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також через невідповідність мінімального розміру статутного капіталу юридичної особи вимогам закону та інші підстави. Станом на сьогоднішній день така норма відсутня в чинному законодавстві. При цьому, зазначений вище закон містить доволі розмиту норму, яка передбачає, що у разі виявлення державним реєстратором невідповідності законодавству проведеної реєстраційної дії державний реєстратор зобов'язаний повідомити про це юридичну особу, громадське формування, що не має статусу юри-

дичної особи, або фізичну особу – підприємця, стосовно яких проведено реєстраційну дію, для подачі державному реєстратору документів, передбачених цим Законом, або звернення до суду для вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень [5]. Але, а ні вказаний закон, а ні інші нормативно-правові акти у сфері державної реєстрації не передбачають, які ж конкретно заходи повинні бути вжиті судом для усунення виявлених порушень.

До найбільш поширених помилок та/або порушень у сфері державної реєстрації юридичних осіб можемо віднести наступні:

порушення процедури утворення юридичної особи. Так, для деяких організаційно-правових форм юридичних осіб може бути встановлений чіткий перелік етапів. Наприклад, ч. 5 ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає вичерпний перелік з 12 етапів, які повинні бути пройдені засновниками для належного створення та реєстрації акціонерного товариства [2], а ст. 6 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» передбачає чіткий та послідовний порядок скликання та проведення установчих зборів співвласників і оформлення відповідних документів для створення ОСББ [9]. Порушення процедури державної реєстрації юридичної особи може мати наслідки як для етапу державної реєстрації, так і для подальшого формування правосуб'єктності юридичної особи.

неправильне оформлення документів. Документи, які подають для державної реєстрації юридичної особи, повинні бути викладені українською мовою, прошиті, пронумеровані, а також не повинні містити підчищення або дописки, закреслені слова та інші виправлення, не обумовлені в них, орфографічні та арифметичні помилки, заповнюватися олівцем, а також містити пошкодження, які не дають змоги однозначно тлумачити їх зміст. Окрім того, у певних випадках, підписи засновників на даних документах повинні бути нотаріально засвідчені. Вузкопрофільне законодавство може містити додаткові вимоги, щодо оформлення та засвідчення документів.

подання державному реєстратору завідомо неправдивих відомостей. Наприклад, надання інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи, що не відповідає відомостям, які державний реєстратор може перевірити у відповідних реєстрах, або з наданих документів. Вчинення таких або аналогічних дій, які містять ознаки правопорушення, може кваліфікуватись як підроблення, тобто «зміна змісту справжнього документа або складання повністю підробленого (фальшивого) документа, що зовні має ознаки документа справжнього заповнення

бланка документа даними, що не відповідають дійсності» [10, с. 164], що містить у собі ознаки злочину, передбаченого ст. 205-1 Кримінального кодексу України.

порушення вимог щодо написання найменування юридичної особи. Найменування юридичної особи є одним із ключових елементів її правосуб'єктності, що дозволяє ідентифікувати конкретно вираженого суб'єкта з-поміж інших суб'єктів правовідносин, а також не допускає плутанини у майбутньому. Відповідно, цьому питанню приділена особлива увага зі сторони законодавця, зокрема, законодавство визначає, які літери, який шрифт чи розділові знаки використовуються при написанні найменування, яка інформація може або не може бути включена до повного найменування юридичної особи і т.д. [11];

порушення територіальності при проведенні державної реєстрації. Одним із ключових принципів державної реєстрації є так звана територіальність, тобто вчинення реєстраційних дій із прив'язкою до певної адміністративно-територіальної одиниці. Тому, подання документів державному реєстратору не за місцем знаходження (юридичною адресою) юридичної особи може мати значні негативні наслідки (наприклад, може бути передумовою вчинення т.зв. рейдерських дій стосовно юридичної особи).

інші помилки (прийняття рішення про утворення юридичної особи неуповноваженими на це особам, наявність заборони на вчинення певних дій, в тому числі реєстраційних, встановлення факту застосування санкцій щодо засновників, порушення антимонопольного законодавства тощо).

Помилки та/або порушення, допущені засновниками на етапі державної реєстрації юридичної особи, можуть мати серйозні юридичні наслідки як на даному етапі, так і в майбутньому під час діяльності юридичної особи. Вони можуть вплинути на правовий статус організації, її діяльність та взаємини з державними органами, контрагентами та іншими суб'єктами. Наприклад, ч. 3 ст. 33 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» передбачає розмір мінімального статутного капіталу для фінансових компаній, які мають намір надавати фінансові послуги [12]. Якщо ж засновники приймуть рішення створити юридичну особу – фінансову компанію, розмір статутного капіталу якої буде менший від мінімально встановленого або не сформує статутний капіталу у повному обсязі, то така юридична особа не зможе набутти статусу фінансової установи та не буде включена до Державного реєстру фінансових установ. Тобто, правосуб'єктність такої фінансової компанії не уде сформована і вона не зможе здійснювати діяльність, для

якої була створена. Відповідно, перед засновниками постане вибір між двома варіантами: або прийняти рішення про припинення (ліквідацію) юридичної особи, або усунення порушень, які перешкоджають процесу формування повної правосуб'єктності.

Після подання документів засновниками для здійснення державної реєстрації, державний реєстратор, виходячи із встановленого законодавством алгоритму дій, обирає варіант рішення, для якого є належні підстави: проведення державної реєстрації або відмова у проведенні державної реєстрації [13, с. 116]. Відмова у проведенні державної реєстрації є однією із форм відповідальності засновників юридичної особи у випадку порушення ними норм чинного законодавства. Так, вичерпний перелік підстав для відмови у проведенні державної реєстрації передбачено статтею 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Доволі цікавою є судова практика у справах про порушення, в тому числі можливі, законодавства, яке регулює порядок утворення та реєстрації юридичних осіб. Так, у справі №916/964/19 вся вертикаль господарських судів (починаючи з суду першої інстанції і закінчуючи Великою Палатою Верховного суду) розглядала позовну заяву про визнання недійсним та скасування рішення зборів співвласників будинку та скасування державної реєстрації (реєстраційного запису). На думку Позивача у цій справі, рішення установчих зборів ОСББ повинно бути визнано недійсним через порушення процедури їх скликання та проведення, про що Позивач наводить відповідні аргументи. Детально аналізуючи Постанову Великої Палати Верховного суду від 29 червня 2021 року у цій справі, можемо дійти висновків, що судді опосередковано визнають наявність певних порушень у процедурі скликання та проведення загальних зборів. Так, як приклад, можна навести відсутність повідомлення Позивача про день, час та місце проведення установчих зборів ОСББ, що є формальним порушенням з точки зору чинного законодавства. Проте, за змістом протоколу установчих зборів співвласників вбачається, що Позивач був присутнім на установчих зборах та брав участь у їхній роботі. Тому судді не вважають це значним порушенням, яке може тягнути за собою визнання рішення установчих зборів недійсним. Разом з тим, Велика Палата Верховного суду зазначає, що «вимога щодо скасування державної реєстрації створеної юридичної особи (ОСББ), яка створена у відповідному порядку на захист інтересів співвласників будинку, існує та здійснює свою діяльність тривалий час, за період свого існування набувши

відповідних прав і обов'язків, не призведе до поновлення прав і законних інтересів співвласника ОСББ, який звертається з таким позовом. Швидше за все такий позов буде свідчити про втручання суду в діяльність ОСББ та порушення інтересів інших його співвласників, що є недопустимим» [14]. Приймаючи вказану Постанову, Велика Палата Верховного суду вказує на важливий факт тривалого існування ОСББ, яке, набуваючи прав та реалізуючи обов'язки, було і є правосуб'єктом, та реалізовувало основну статутну мету – обслуговування житлового будинку. Аналогічна позиція міститься і у Постанові Верховного суду від 16 лютого 2023 року у справі №918/130/22, де, зокрема, суд зазначає, що «інтереси окремого власника можуть не збігатися з інтересами інших співвласників багатоквартирного будинку. Тому, вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту, суди мають враховувати баланс інтересів усіх співвласників та самого об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, уникати зайвого втручання в питання створення і діяльності об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, які вирішуються виключно установчими або загальними зборами співвласників» [15].

Ці рішення формують важливий прецедент: формальні порушення при створенні юридичних осіб не можуть автоматично слугувати підставою для скасування їхньої реєстрації, якщо вони функціонують і набули правосуб'єктності.

Висновки та перспективи. Дослідження правосуб'єктності юридичної особи показало, що процес її утворення створення є доволі складним та багатограним, у якому важливу роль відіграють засновники та факт державної реєстрації. Саме засновники ініціюють створення юридичної особи, визначають її правову форму, формують статутний капітал, розробляють та затверджують установчі документи та проходять державну реєстрацію. Їхні рішення безпосередньо впливають на формування правосуб'єктності та подальше функціонування юридичної особи.

Реєстрація є ключовим етапом у формуванні правосуб'єктності, оскільки вона офіційно засвідчує факт утворення та існування юридичної особи як суб'єкта права, визначає її здатність укладати угоди, здійснювати господарську діяльність, бути стороною в судових спорах тощо. Після державної реєстрації юридична особа набуває не лише прав, а й обов'язків, зокрема щодо дотримання законодавства, виконання зобов'язань перед контрагентами та державними органами. Невідповідність законодавчим приписам на етапі створення та реєстрації юридичної особи може мати наслідками відмову у реєстрації або навіть ліквідацію юридичної особи. Найпошире-

нішими порушеннями є помилки в установчих документах, надання недостовірної інформації, порушення порядку реєстрації тощо.

Таким чином, правосуб'єктність юридичної особи є динамічним правовим інститутом, що поєднує волю засновників, реєстраційні процедури та державний контроль, забезпечуючи функціонування юридичних осіб у правовому полі.

Література

1. Артикуленко О. Правосуб'єктність юридичної особи: сучасні виклики та невирішені питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 238–242.
2. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX : станом на 23 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
3. Бровченко Т. І. Законодавче регулювання установчих документів юридичних осіб. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. Том 32 (71). № 6. С. 24-30. URL: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.6/0> (дата звернення: 30.01.2025).
4. Скрипник М., Чучкевич Д. Власний капітал як фінансова основа підприємства, його сутність та класифікація. *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу* : Матеріали II Всеукр. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти та молодих уч., м. Київ, 25 берез. 2021 р. Київ, 2021. С. 316–317.
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV : станом на 23 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
6. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
7. Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів: постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-13#Text> (дата звернення: 01.02.2025).
8. Гаврилюк С. Загальнотеоретичні основи дослідження юридичної помилки (питання методології). *Правова держава*. 2022. № 33. С. 575–583. URL: <https://doi.org/10.33663/1563-3349-2022-33-575-583> (дата звернення: 31.01.2025).
9. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 № 2866-III : станом на 10 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
10. Котковський В., Дробчак А. Юридичний аналіз підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. *Правове життя сучасної України*: у 3-х томах : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 15 трав. 2020 р. Одеса, 2020. Т. 3. С. 164–166. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ae448da4-9676-4915-a90f-efc340cde0c1/content> (дата звернення: 08.02.2025).

11. Про затвердження Вимог до написання найменування юридичної особи, її відокремленого підрозділу, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, крім організації профспілки : Наказ Міністерства юстиції України від 05.03.2012 № 368/5 : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0367-12#Text> (дата звернення: 07.02.2025).

12. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 08.02.2025).

13. Лук'янець Д. Дискреційні повноваження в контексті правового регулювання адміністративної процедури. *Проблеми законності*. 2023. № 163. С. 111–127. URL: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.163.292134> (дата звернення: 31.01.2025).

14. Постанова Верховного суду від 29.06.2021 у справі № 916/964/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98524291> (дата звернення: 08.02.2025).

15. Постанова Верховного суду від 16.02.2023 у справі № 918/130/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109072167> (дата звернення: 08.02.2025).

Анотація

Цьомра В. Ю. Формування правосуб'єктності юридичної особи: роль засновників та державної реєстрації. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню формування правосуб'єктності юридичних осіб, зокрема ролі засновників у цьому процесі та значенню державної реєстрації. Автор аналізує правове регулювання створення юридичних осіб у контексті сучасних викликів, зокрема процесів глобалізації та цифровізації економіки. Особливу увагу приділено взаємодії між засновниками та державними органами на етапах реєстрації та подальшої діяльності юридичної особи.

Дослідження показує, що засновники відіграють ключову роль у визначенні організаційно-правової форми юридичної особи, її структури та напрямків діяльності. Вони розробляють установчі документи, формують статутний капітал, обирають чи призначають виконавчий орган та ініціюють процедури державної реєстрації. Водночас держава, здійснюючи реєстрацію, офіційно визнає юридичну особу як суб'єкта права, що дає їй можливість здійснювати господарську діяльність, укладати договори та нести відповідальність за свої зобов'язання, буди позивачем чи відповідачем у суді.

Автор зазначає, що існують декілька різних суб'єктів державної реєстрації, які здійснюють реєстрацію відповідних організаційно-правових форм юридичних осіб.

Автор також аналізує типові помилки, що можуть виникати при створенні юридичних осіб, включаючи порушення процедури реєстрації, неправильне оформлення документів, порушення вимог щодо написання найменування юридичної особи, порушення територіальності при проведенні державної реєстрації та надання недостовірних відомостей, а також їхній вплив на процедуру державної реєстрації та подальшого формування завершеної правосуб'єктності юридичної особи. Судова практика підтверджує, що формальні порушення не завжди є підставою для скасування державної реєстрації, якщо юридична особа фактично функціонує, набуває і реалізовує та виконує свої статутні обов'язки. Як приклад, автор аналізує

два судові рішення, у справах про визнання недійсними рішень загальних зборів та скасування державної реєстрації.

Результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення, оскільки сприяють вдосконаленню правового регулювання створення юридичних осіб та забезпеченню їх стабільного функціонування.

Ключові слова: правосуб'єктність юридичної особи, засновники, державна реєстрація, правоздатність, дієздатність, статутний капітал, установчі документи, організаційно-правова форма, законодавче регулювання, судова практика.

Summary

Tsomra V. Yu. Formation of the legal personality of a legal entity: the role of founders and state registration. – Article.

The article is dedicated to the study of the formation of legal personality of entity, particularly the role of founders in this process and the significance of state registration. The author analyzes the legal regulation of the creation of legal entities in the context of modern challenges, including the processes of globalization and digitalization of the economy. Special attention is given to the interaction between founders and state authorities at the stages of registration and subsequent activities of the legal entity.

Research shows that founders play a key role in determining the organizational and legal form of a legal entity, its structure, and areas of activity. They develop founding documents, form the charter capital, elect or appoint the executive body, and initiate state registration procedures. At the same time, the state, by carrying out registration, officially recognizes the legal entity as a subject of law, which allows it to engage in economic activities, enter into contracts, and bear responsibility for its obligations, whether as a plaintiff or defendant in court.

The author notes that there are several different entities of state registration that carry out the registration of the corresponding organizational and legal forms of legal entities.

The author also analyzes typical mistakes that may occur when creating legal entities, including violations of the registration procedure, improper documentation, violations of the requirements for naming the legal entity, territorial violations during state registration, and the provision of false information, as well as their impact on the state registration procedure and the subsequent formation of the complete legal personality of the legal entity. Judicial practice confirms that formal violations are not always grounds for canceling state registration if the legal entity is actually functioning, acquiring, implementing, and fulfilling its statutory obligations. As an example, the author analyzes two court decisions in cases concerning the recognition of general meeting decisions as invalid and the cancellation of state registration.

The results of the research have both theoretical and practical significance, as they contribute to the improvement of the legal regulation of the creation of legal entities and ensure their stable functioning.

Key words: legal entity legal personality, founders, state registration, legal capacity, business capacity, charter capital, founding documents, organizational and legal form, legislative regulation, judicial practice.